

КУЛЬТУРА РУСІ- УКРАЇНИ

Культура – це сукупність досягнень людства у матеріальному та духовному житті

Культура України-Русі IX - XIII ст. успадкувала землеробську, побутову і культову культуру від багатьох своїх попередників - давніх жителів Східної Європи.

Політика князів

Вплив інших держав, особливо Візантії

Запровадження християнства

КУЛЬТУРА РУСИ-УКРАЇНИ

Високий рівень розвитку господарства

Звичайі й традиції слов'ян

СЛОВ'ЯНСЬКА ПИСЕМНІСТЬ

Літописець
стверджував, що
*«той, хто часто
читає книги, той
з Богом
бесідує або зі
святими
мужами».*

ПИСЬМО

Вже в середині I тис.
слов'янські племена
користувались примітивним
пиктографічним письмом. В
джерелах згадуються *«черти і
рези».* Отже, існувало своєрідне
письмо - *«руські письмена».*

Оскільки таке письмо було
складним для написання текстів,
то праукраїнці почали
використовувати букви грецького
алфавіту.

Слов'янську азбуку створили
просвітителі Кирило і Мефодій,
які створили **кирилицю** і
глаголицю.

Частіше користувались на Русі
кирилицею, якою і написані відомі
нам пам'ятки давньоруської
літератури.

СЛОВ'ЯНСЬКА ПИСЕМНІСТЬ

Святі Кирило і
Мефодій

Графіті зі стін
Софійського собору

Найважливішою характеристикою становлення будь-якого народу є формування власної мови.

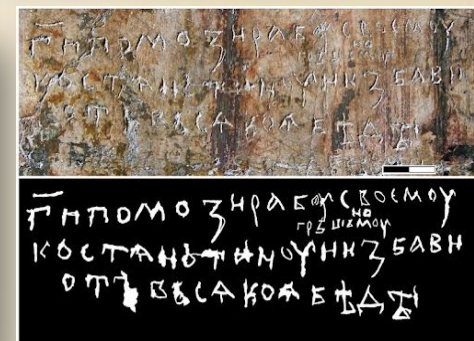
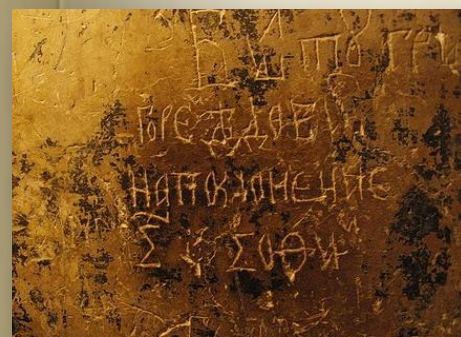
Мовознавці вважають, що наприкінці III ст. до н. е. - на початку I ст. н. е. в слов'янському середовищі відбувалося поступове формування західнослов'янської і східнослов'янської мовних територій.

На Півдні в VI - VII ст. почали виразнюватися ознаки майбутньої української мови. Зокрема, тут стали використовувати в мові «м'який» г.

Численні археологічні знахідки свідчать про широке поширення писемності серед різних верств населення Русі. Понад 400 написів знайдено на стінах Софійського собору в Києві.

На одній зі стін собору вирізьблено абетку з 27 літер: 23 грецьких і чотирьох слов'янських - б, ж, ш, щ.

Берестяна грамота - напис на шматках берести, кори берези, зроблені за допомогою спеціальних писал - загострених металевих паличок

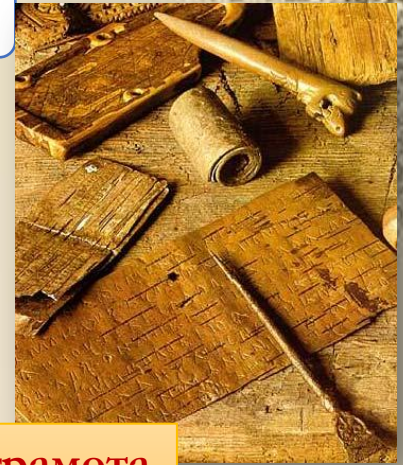
ГРАФІТІ – стародавній напис чи малюнок, зроблений гострими предметами на стінах архітектурних споруд, керамічних виробках та інших предметах.

СЛОВ'ЯНСЬКА ПИСЕМНІСТЬ

У писемних пам'ятках Київської Русі, створених в XI ст., дослідники прослідковують формування елементів, притаманних українській мові.

Наприклад, досить часто переписувачі книг плутали літери ь (ять) та і, ѓ та и. У «Повісті минулих літ» літописець часто змішував українські слова, які, імовірно, були притаманні живій розмовній мові, із церковнослов'янськими. Тут часто можна зустріти українські слова «жито», «рілля», «сочевиця», «зоря», «подружжя», «наймит», «орати», «вабити», «мед», «страва».

Завершальний період формування української мови, на думку вчених, розпочався в XI ст. і тривав до кінця XIII ст.

Берестяна грамота

З прийняттям християнства розширюється використання та прискорюється розвиток писемної культури, збільшується кількість освічених людей, з'являються книжки, школи при церквах та монастирях. Про поширення освіти серед русичів свідчать численні берестяні грамоти, знайдені в основному у Північно-Східній Русі, та надписи на пряслицях, глечиках, інших керамічних виробах, на стінах будівель.

За часів князювання Володимира в Києві для князівських і боярських дітей було відкрито *першу школу*.

За повідомленням літописця, князь Ярослав Мудрий заснував школу, де навчалось 300 дітей старост і священників.

Основу освіти становили богослов'я, філософія, риторика і граматики. Вивчали на Русі й іноземні мови. Кількома мовами володів Ярослав Мудрий, а його син Всеволод удома опанував п'ять іноземних мов.

Осередками освіти на Русі були церкви і монастирі, які також сприяли розвитку літератури та мистецтва.

ОСВІТА

А першу школу для дівчат уклала князівна Янка, дочка Всеволода Ярославича. Сталося це у 1086 році, навчальний заклад працював при Андріївському монастирі.

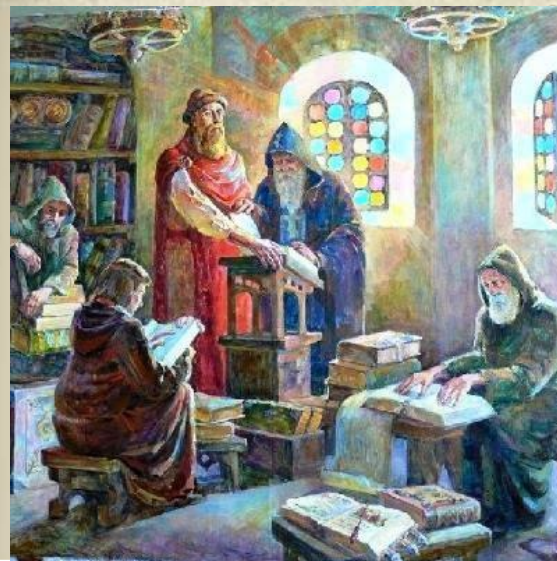
БІБЛІОТЕКА. НАУКА

Розвитку науки також слугувало укладення і поповнення бібліотек, котрим опікувалися княжі особи.

Ярославом Мудрим створюється перша відома на Русі бібліотека Софії Київської. За свідченнями сучасників, князь Микола Святоша, відомий також як Святослав Давидович (1080-1143) витратив свою казну на книги, які презентував Печерському монастирю.

За підрахунками вчених, книжний фонд Русі складав щонайменше 130 - 140 тис. томів. Існували бібліотеки при соборах, монастирях, княжих палатах.

Чимало було і приватних книгозбірень.

СКРИПТОРІЙ - майстерня з переписування книг

Нагальна потреба у книгах сприяла створенню на Русі спеціальної галузі ремесла, до якої було залучено багато людей.

Крім книгописців, палітурників над її творенням працювали перекладачі, художники, майстри пергаменту, ювеліри. Книга на Русі, як і в усій середньовічній Європі, коштувала дорого. За одну книгу можна було купити в ті часи великий будинок або 12 га землі.

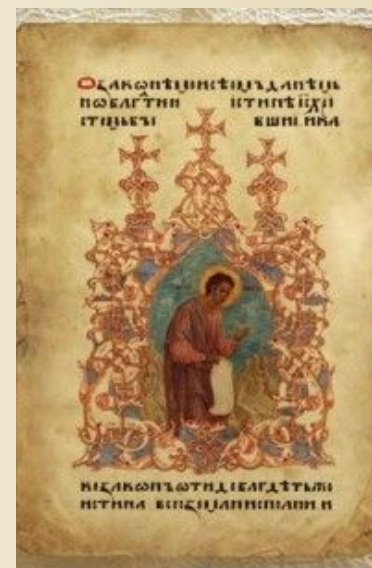
КНИЖНІ ПАМ'ЯТКИ

Остромирове Євангеліє,
створене в 1056 - 1057 рр. в
Києві дияконом Григорієм на
замовлення новгородського
посадника Остромира.

Сторінки Остромирового Євангеліє

Слово про Закон і Благодать

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

билини

легенди

перекази

казки

загадки

прислів'я

приказки

Краще зрозуміти духовне життя східних слов'ян дозволяє усна народна та музична творчість доби Київської Русі.

Усна народна творчість цього періоду надзвичайно різноманітна: билини, перекази, пісні, загадки, прислів'я, приказки, казки.

Билина - староруська епічна пісня-сказання про знаменні події з життя народу і

героїчні подвиги

богатырів

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

У билинах оспівувалися військові перемоги київських князів та їхніх дружин.

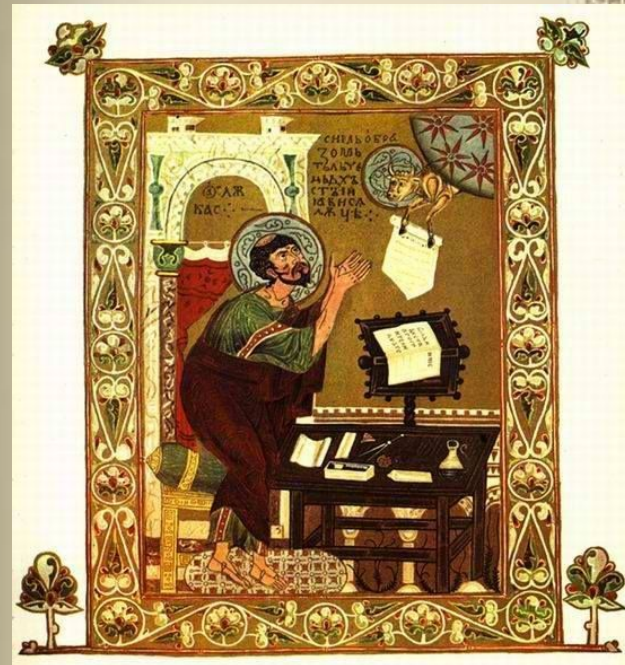
До найдавніших належить група билин про князя Володимира Красне Сонечко, який разом із богатырями *Іллею Муромцем, Альошою Поповичем та Добринею Микитичем* захищає Київську Русь від ворогів.

Чимало інформації можна отримати за історичними переказами.

- Билини доповнюються новими сюжетами про боротьбу з половцями.
- Чимало казок присвячується боротьбі героїв (Котигорошка, Вернигори, Вирвидуба, Кирила Кожум'яки, Іллі Муромця тощо) зі злими силами.
- До цієї доби належать казки, де згадується Змій Горинич. Науковці схильні вважати Змія Горинича узагальненим образом половців

Книжки писали
“уставом”. Початкові
букви (ініціали) виділяли
червоним кольором та
золотою фарбою, часто
прикрашали різними
орнаментами: звіриним,
геометричним,
рослинним. Сторінки
прикрашали різними
малюнками
(мініатюрами), кожен
новий розділ прикрашали
заставкою.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Як правило, знання передавалися усно з покоління в покоління як професійні секрети, а також брали із книг.

**Знання про природу, географію,
філософію**

**Знання з медицини (Знахарі,
ворожбити, лікарі-фахівці)**

Знання з математики

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Онука Володимира Мономаха Євпраксія - Адельгейда займалася наукою. Вона написала медичний трактат "Мазі", окремим розділом там був "Про гігієну тіла", яким вона випередила європейських вчених на два століття.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Відомим лікарем у Києві був Агапіт, який умів робити хірургічні операції. У писемних джерелах збереглися відомості про діяльність цього ченця Києво-Печерського монастиря. У 1076 р. Святославу Ярославичу Агапітом була зроблена хірургічна операція з видалення пухлини на шиї. На території Києво-Печерського монастиря він заснував першу лікарню.

Книжний устав – урочисте письмо, що передбачало пропорційність кожного знаку.

Мініатюра -це малюнок невеликого розміру в книгах. Часто розміщувався на полі рукописів, хоча є мініатюри і на весь аркуш.

Заставка – композиція з орнаменту на початку книги чи розділу

Ініціал – перша буква тексту

Мозаїка - зображення або візерунок, зроблений із кольорових скелець - **смальти**

Фреска – картина, написана фарбами на свіжій вологій штукатурці.

Ікона – живописне зображення Ісуса Христа, Діви Марії, ангелів, святих.

Мистецтво

МАРІЯ-ОРАНТА

Христос-
Вседержитель

Іконопис

Давні майстри дотримувалися суворого іконописного канону (правил). Його поява пов'язана з переказами про те, що перші ікони або з'явилися самі по собі («Спас Нерукотворний»), або були написані художниками, які особисто знали чи пам'ятали святих (за повір'ям, ікона Володимирської Божої Матері була написана євангелістом Лукою).

Мозаїки і фрески

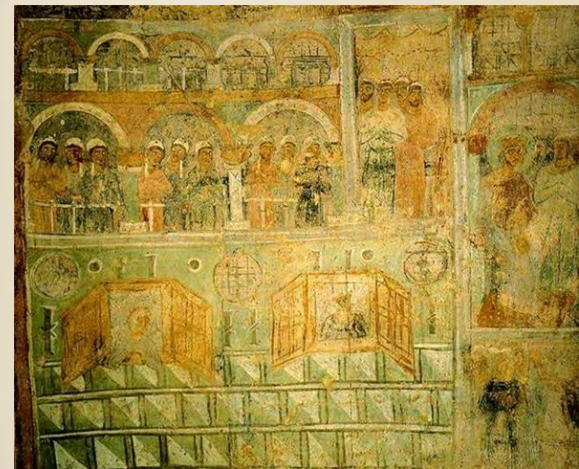
Фрескові розписи Кирилівської церкви в Києві (сучасний вигляд)

Мозаїчна композиція «Євхаристія» з Михайлівського Золотоверхого храму

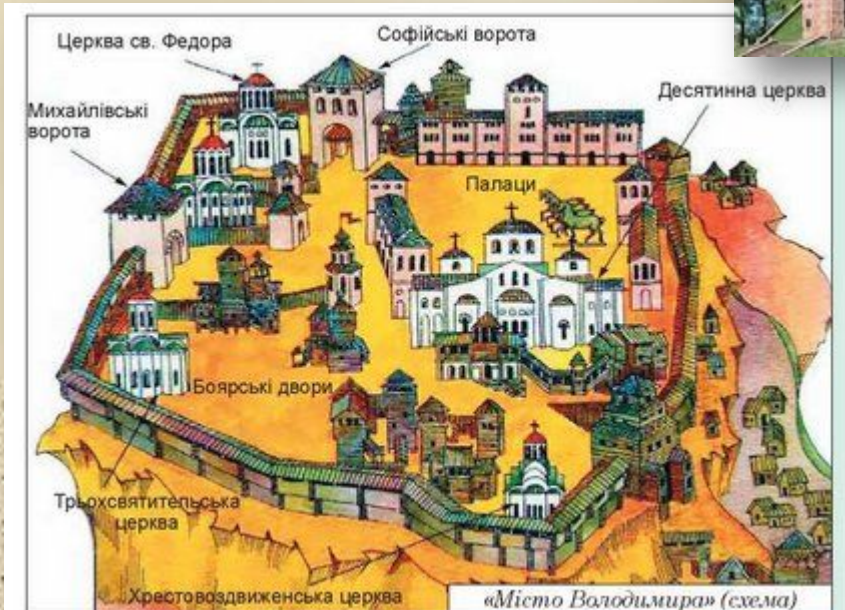

Алімпій Печерський

Архітектура

Архітектура – мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будівель.

Музичне мистецтво

Скоморохи - східнослов'янські професійні мандрівні співці й актори (лицедії), учасники свят, обрядів, ігор.

Прикладне мистецтво

Особливістю було те, що на výroбах співіснували елементи язичницької і християнської символіки. Прикладне мистецтво представлене ювелірними výroбами, декоруванням предметів побуту, посуду, зброї, різьбленням по кістці.

У X - XI ст. досягли розквіту технології руських ювелірних майстрів перегородчастої емалі, зерні та черні

Жіночі прикраси — колти

Давньоруські кістяні шахи

Домашнє завдання

- 1. Опрацювати параграф 9**
- 2. Вивчити терміни.**
- 3. Презентація на тему: «Культура Київської Русі» (обрати одну галузь: архітектура, мистецтво, іконопис, усна народна творчість і т.д.)**